

У рамках заходу було проведено практичні заняття з методики заповнення полів для створення аналітичного запису в базі даних «Періодика» та з питань мікроаналітичного згорання реферативної інформації.

Усі доповіді, виступи викликали підвищений інтерес в аудиторії, присутні часто ставили питання, обмінювались думками, дискутували, кожен хотів висловити своє бачення шляхів вирішення актуальної проблеми. Підбиваючи підсумки роботи, учасники семінару ухвалили низку конкретних пропозицій, а саме:

- активізувати роботу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та освітянських бібліотек мережі з формування інтегрованого галузевого інформаційного ресурсу в традиційній і електронній формі, а також щодо забезпечення вільного доступу до нього;
- ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського забезпечити раціональне введення, підтримку та збереження в електронному вигляді аналітичної, біографічної і реферативної інформації з питань педагогіки, психології, освіти;
- активізувати корпоративну співпрацю ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського з освітянськими бібліотеками мережі зі створення електронного галузевого бібліографічного та реферативного ресурсу;
- розширити галузевий сегмент реферативної інформації з

питань педагогіки, психології, освіти у загальнодержавній реферативній базі даних «Україніка наукова», в УРЖ «Джерело» шляхом залучення незадіяних у корпоративній співпраці бібліотек вишів та інститутів післядипломної педагогічної освіти;

- продовжити співпрацю ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та бібліотек мережі щодо обміну аналітичними бібліографічними записами для створення бази даних «Періодика» електронного каталогу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського;
- підвищити ефективність використання інформаційно-аналітичних матеріалів шляхом проведення відповідних рекламних акцій у галузевих ЗМІ;
- деталізувати зміст для заповнення поля 60 «Розділ знань» електронного каталогу, організованого на базі САБ ІРБІС згідно з галузевими потребами, і поширити ці дані на мережу освітянських бібліотек;
- контролювати та вдосконалювати єдині підходи, науково-методичні засади щодо створення бібліографічної і реферативної інформації у базах даних.

Інга Коваленко,

зав. відділу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

МІЖНАРОДНА НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ «ІННОВАЦІЙНА МОДЕЛЬ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ XXI СТОЛІТТЯ»

Пленарне засідання конференції

9–10 жовтня 2012 р. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського спільно з Асоціацією бібліотек України, Інформаційно-бібліотечною радою НАН України, Радою директорів наукових бібліотек та інформаційних центрів академій наук – членів Міжнародної асоціації академій наук провела міжнародну наукову конференцію «Інноваційна модель наукової бібліотеки XXI століття».

У роботі конференції взяли участь понад 430 науковців, інженерно-технічних працівників бібліотечно-інформаційної сфери, фахівців архівної та музейної справи, викладачів ВНЗ, спеціалістів комерційних організацій з понад 60 установ України, Росії, Литви, Білорусі, Польщі, Австрії. Для оприлюднення було заявлено майже 300 доповідей, презентацій, виступів та повідомлень.

Відкрив 22-гу традиційну міжнародну наукову конференцію голова Інформаційно-бібліотечної ради НАН України, генеральний директор Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, академік НАН України

О. С. Онищенко. Для привітання він надав слово гостям – директору Австрійського культурного форуму п. **Якобу Форст-Батгалья**, аташе з питань культури Посольства Литовської республіки в Україні п. **Дайві Дапішене**. Відбулося урочисте підписання О. С. Онищенком і директором Академічної бібліотеки Литви імені Врублевських **Сігітасом Нарбутасом** договору про співробітництво між Національною бібліотекою України імені В. І. Вернадського і Бібліотекою Литви імені Врублевських. Висловлюючи подяку зарубіжним гостям за теплі слова привітання, за співпрацю, О. С. Онищенко закликав усіх учасників поважного зібрання зосередитися на обговоренні актуального питання: якою повинна бути сучасна бібліотека. У своїй доповіді «Моделі бібліотеки-комплексу ресурсів і сервісів – диктат майбутнього» О. С. Онищенко зазначив, що для того, щоб будувати бібліотеку нового типу, бібліотечному співтовариству необхідно масштабно осмислити чотири фундаментальних явища:

- появу читачів, котрі для задоволення своїх інформаційних потреб використовують сучасні інформаційні технології;
- стрімке розростання електронних ресурсів;
- якісну зміну інформаційного простору та інтегративний характер останнього;
- катастрофічне відставання бібліотечної думки від змін ресурсної бази, інформаційної грамотності, інформаційного середовища і технологій.

У зв'язку з вищезначеним постає нагальне завдання суттєвого, якісного, принципового оновлення бібліотечної теорії, насамперед, на концептуальному рівні. Загалом його виконання можна звести до розроблення та впровадження трьох концепцій: формування у бібліотеці мультиресурсів; розвитку бібліотечного мультисервісу і відповідної переорієнтації бібліотечної освіти на мультиресурси і мультисервіси; виховання бібліотекарів нового типу, які повинні володіти вміннями орієнтуватися у масивах найрізноманітнішої інформації та навчати читачів користуватися ними. За словами доповідача, бібліотекар має стати міждисциплінарним фахівцем.

Торкаючись питання формування ресурсів, зокрема електронних, керівник НБУВ наголосив на необхідності їх інтеграції. Адже головний інформаційний ресурс сьогодні концентрується в Інтернеті, в соціальних мережах, блогах, які на даний час бібліотеками не освоєні. Йшлося у доповіді і про раціональне використання «самвидаву», про формування комплексних ресурсів, інтеграцію бібліотечних, архівних та музейних ресурсів. Такий підхід сприятиме створенню нового типу бібліотеки-інтегратора, що має стати нашим орієнтиром. Зверталася увага також на мультиресурс, котрий відкриває необмежені можливості для мультисервісу, розширення переліку традиційних послуг, їх збагачення новим змістом. Але головне для фахівців галузі полягає у навчанні роботи в Інтернеті, оцінюванні якості електронних ресурсів, їх синтезі, навчанні користувача працювати у мережах та з базами даних, в освоєнні нових програмних продуктів, нових технічних засобів і новітніх інформаційних технологій. Вказувалося і на подальший розвиток комунікативної функції бібліотеки.

На завершення О. С. Онищенко відзначив: «Майбутнє диктує нам образ моделі бібліотеки як комплексу багатства ресурсів і багатства послуг. На ці орієнтири має бути спрямована увага теоретиків і практиків бібліотечної справи».

Про державну політику стосовно розвитку бібліотечної справи йшлося у виступі начальника відділу аналізу та прогнозування діяльності бібліотек Міністерства культури і туризму України **Л. С. Никифоренко**. Було зазначено, що основною функцією бібліотеки є її робота на користувача. І саме користувач, його потреби виступають визначальним чинником формування пріоритетів діяльності бібліотеки, розвитку її ресурсів і послуг. Міністерство сьогодні акцентує свою увагу на двох аспектах місії бібліотеки: а) бібліотека, яка працює для користувача; б) бібліотека як поєднуюча ланка діяльності державних закладів культури, виконавчої влади, фізичних та юридичних осіб.

Л. С. Никифоренко поінформувала, що одним з першорядних завдань Міністерства нині є прийняття на державному рівні сучасної програми поповнення бібліотечних фондів. Розроблений Міністерством проект концепції програми знайшов підтримку в центральних органах виконавчої влади. Доповідачка висловила надію, що, починаючи із 2014 р., бібліотечна галузь матиме комплексну програму, яка сприя-

тиме оновленню фондів бібліотек та дієво працюватиме на користувача.

Л. С. Никифоренко відзначила недосконалість нині діючої процедури придбання літератури на основі конкурсних торгів. Міністерство працює над усуненням існуючих тут проблем, вже задіяло Комітет з питань економічної політики Верховної Ради України до вирішення цього питання.

Присутні були ознайомлені з низкою проектів, у яких Міністерство культури і туризму України активно співпрацює з бібліотеками. Так, з метою покращення доступу користувачів до інформаційних ресурсів, Міністерство спільно з Національною парламентською бібліотекою України розпочало формування електронного ресурсу – створення електронної бібліотеки культури України. До цього процесу згодом зможуть долучитися всі вітчизняні і зарубіжні бібліотеки, юридичні та фізичні особи.

Доповідачка торкнулася програми «Бібліоміст», котру Міністерство реалізує спільно з партнерами, Радою міжнародних наукових досліджень та обмінів, Агентством США з міжнародного розвитку, з Міжнародною бібліотечною асоціацією, з виконавчими органами на місцях, зокрема в Автономній республіці Крим. Основне завдання цієї програми – сформувати на рівні центральної та місцевої влади розуміння ключової ролі у суспільстві бібліотек, важливості підтримки бібліотек з боку держави; допомогати бібліотекарям відстоювати інтереси бібліотеки та отримувати ресурси, необхідні для задоволення інформаційних потреб громад.

Підсумовуючи свій виступ, Л. С. Никифоренко висловила сподівання, що всі зусилля Міністерства культури і туризму України й надалі спрямоватимуться на розвиток бібліотек, бібліотечної справи в країні.

Доповідь директора Українського мовно-інформаційного фонду НАН України, академіка НАН України **В. А. Широкова** була присвячена такій актуальній проблемі, як лінгвістичне забезпечення електронних бібліотек.

Електронна бібліотека містить два основні компоненти: електронний каталог і сховище об'єктів зберігання (книг, журналів, газет та ін., представлених в електронній формі). За такої ситуації будь-який об'єкт зберігання в електронній бібліотеці системно розкладається на дві частини: зміст (текст) книги або іншого джерела і бібліографічний чи будь-який інший опис, створений метамовою, прийнятою в конкретній бібліотеці.

Для того, щоб бібліографічний опис був спроможний максимально повно представляти зміст документа, він мусить бути певним чином структурований. Для цього існує лінгвістичне забезпечення. Як його розуміють бібліотечні працівники. Насамперед, це «метамови», тобто мови «другого порядку» (інформаційно-пошукові мови, мови-ідентифікатори), а також засоби індексування.

Доповідач наголосив, що відповідь на основне питання бібліотечного пошуку – чи є достатніми інформаційно-пошукові мови і мови бібліографічного опису для відображення змісту документа й пошуку контенту – є негативною. Вони були б достатніми, якби між самим текстом та бібліографічним описом існувала взаємно однозначна відповідність. Але в дійсності дуже рідко бібліографічний опис з належною повнотою представляє зміст документа.

Вихід з цього становища, на думку академіка, в індексуванні самого змісту. Тільки тоді, коли ми зможемо представити у більш-менш формалізованій, зручній для пошуку та осяжній формі цей зміст, ми надамо користувачеві адекватні засоби та адекватні інструменти для пошуку потрібного йо-

му контенту. Адже доволі часто користувача цікавить не вся книга, тобто не об'єкт зберігання загалом, а конкретний контент, який до того ж може бути розосереджений по різних джерелах. Проіндексована у такий спосіб множина об'єктів перетворюється в електронній бібліотеці на новий об'єкт – на те, що зараз фахівці називають лінгвістичним корпусом, де кожне слово, словосполучення і ціла низка інших мовних одиниць стають вже об'єктами прямого індексування так само, як це відбувається з елементами бібліографічного опису джерела.

Структурно-функціональна декомпозиція такої системи забезпечує виділення в лінгвістичному корпусі підсистеми репрезентації об'єктів, підсистеми маркування, тобто індексування як за бібліографічними, так і за лінгвістичними параметрами, і підсистема експлікації, тобто видача користувачеві всього необхідного сервісу для того, щоб він мав змогу безпосередньо працювати з контентом.

Такі системи останніми роками дедалі більше поширюються у світі. Одна з них розроблена і в Українському мовно-інформаційному фонді – це програмна платформа ULISS (Ukrainian Lingua-Information Semantic Search) – Український Мовно-Інформаційний Семантичний Пошук. Вона працює з українською мовою, виконується робота з узагальнення системи на інші мови світу.

В. А. Широков зазначив, що у зв'язку з переходом від звичайних електронних бібліотек до систем, заснованих на лінгвістичних корпусних технологіях, до кваліфікаційних вимог та компетенцій бібліотекаря нового типу потрібно додати навички прикладного лінгвіста, адже сучасну бібліотеку, побудовану за корпусними технологіями, неможливо сконструювати, незнаючи елементів лінгвістичної структури. На думку вченого, еволюція електронної бібліотеки до лінгвістичного корпусу – це один з магістральних напрямів розвитку бібліотечної справи, якщо йдеться про інженерію знань, до якої ми прямуємо.

У своїх висновках доповідач наголосив, що цифрові бібліотеки, сховища інформації взагалі з часом «перебиратимуть» на себе дедалі більше лінгвістичних функцій, а у конструктора цифрових бібліотек зростатиме вага кваліфікації прикладного лінгвіста. У процесі розвитку електронних бібліотек, що еволюціонують у напрямі до лінгвістичних корпусів, визначальним стає багатомовність та міжмовна адаптація. У перспективі для забезпечення ефективної когнітивної операціональності необхідно буде вирішити питання з авторським правом, яке стоїть на заваді повноцінного лінгвістичного індексування й доступу до контенту (як варіант, В. А. Широков запропонував забезпечити пряме онлайнове відсилання від користувача авторського тексту до самого носія авторського права, щоб він у будь-який момент мав інформацію про те, хто і в який спосіб використовує його текст).

Технології довготермінового зберігання даних в електронних бібліотеках були презентовані у співповіді директора Інституту проблем реєстрації інформації НАН України, академіка НАН України, д-ра техн. наук, проф. **В. В. Петрова**, його заступника, члена-кореспондента НАН України, д-ра техн. наук, проф. **А. А. Крючина**, вченого секретаря Інституту, канд. техн. наук, старш. наукового співробітника **С. М. Шанойла** і старш. наукового співробітника цього ж Інституту, канд. техн. наук **І. В. Горбова**, оприлюдненій А. А. Крючиним. Доповідач наголосив, що в умовах стрімкого зростання кількості електронних бібліотек, інтенсивного накопичення ними колосального інформаційного ресурсу перед фахівця-

ми постає доволі складне питання: як зберігати такі інформаційні масиви, як забезпечити створення електронних носіїв великої ємності та високої надійності.

У цьому напрямі активно працюють зарубіжні дослідники. Зокрема, японські і американські розробники, а також компанія «LG» планують розпочати випуск М-дисків, які за стандартом точно відповідають компакт-диску. З'явилася ідея використовувати штамп для тиражування компакт-диска, як вчинили американці. У національному архіві США дані зберігаються на металевих носіях, а копія направляється на архівне зберігання. Але такі матеріали виявилися занадто дорогими, і не все можна зберігати таким чином. Крім того, а як захистити такий носій від пилу? Поступово фахівці з архівного зберігання доходять висновку про доцільність покладання запису інформації на спеціальні центри, підприємства та установи, які можуть організувати виготовлення таких металевих носіїв, у т. ч. М-дисків. Дехто виступав за перехід до технології виготовлення компакт-дисків з використанням скла, кварцу або сапфіру. Цю ідею, відзначив А. А. Крючин, було вперше сформульовано в Україні. Інститут проблем реєстрації інформації НАН України також працює у цьому напрямі. Водночас виникає ситуація, коли величезні архіви у цифровій формі неможливо розшифрувати через появу нових поколінь операційних систем та засобів відтворення. Тому з'являються пропозиції записувати інформацію не в цифровому коді, який використовується на компакт-дисках, а в аналоговому вигляді.

Головне, наголосив на завершення доповідей, потрібно вирішити: що зберігати і наскільки довго? Необхідно чітко визначитись із вимогами щодо термінів зберігання інформації, обсягів зберігання, і вже під це пропонувати конкретну технологію. Технології сьогодні не бракує (у т. ч. і в Інституті), необхідні капіталовкладення, щоб довести їх до промислового застосування.

Про забезпечення доступності інформації бібліотек йшлося у доповіді начальника Управління бібліотечно-інформаційного обслуговування Російської державної бібліотеки **О. В. Серовой**. Зазначаючи, що доступність інформації – одна з найважливіших цінностей сучасної цивілізації, доповідачка детально розкрила досвід Російської державної бібліотеки (РДБ) з формування національних інформаційних ресурсів і забезпечення користувачам відповідного доступу до них у регіонах Росії у віртуальному середовищі. Наголосувалося, що бібліотеки, володіючи значними обсягами інформації (як, втім, й інші установи культури – музеї, архіви), враховуючи вплив Інтернету та інформаційних технологій на користувачів, дедалі більше уваги приділяють створенню власних електронних ресурсів, що дає змогу забезпечувати відвідувачів достовірною інформацією з первинних джерел. Саме оцифрування скорочує географічний розрив, уможливує розширення доступу до інформації, стимулює поширення даних стосовно соціального, економічного і культурного життя суспільства, сприяє подоланню дискримінації доступу до інформації.

Яскравою ілюстрацією сказаного став досвід РДБ, що створює свою електронну бібліотеку, в основі якої п'ять великих колекцій: універсальна за змістом, стародруків, нотна, наукової і навчальної літератури, а також колекція авторефератів та дисертацій (ЕБД). Доступ до ресурсів електронної бібліотеки РДБ забезпечує через віртуальні читальні зали. Ця форма організації доступу до електронної бібліотеки юридичним особам оформлена спеціальним договором. Увага присутніх акцентувалася на реалізації проекту електронної

бібліотеки дисертацій, доступ до якої існує через віртуальні читальні зали в Росії, країнах СНД, Ірані.

Сьогодні, за словами О. В. Серової, ми не повинні покладатися на те, що користувачі підлаштуються до наших бібліотечних структур. Навпаки, останні повинні інтегрувати свої продукти і послуги в мережеве середовище, в якому працюють користувачі. Лідерами у галузі віртуальних послуг нині є віртуальні довідкові служби, призначені для надання оперативної довідкової, бібліографічної інформації через Інтернет.

У РДБ з кінця 2010 р. набуло поширення віртуальне довідкове обслуговування в режимі реального часу. Довідкове бібліографічне обслуговування в електронному середовищі вирає в оперативності, масштабах аудиторії, яку воно обслуговує, в наданні не лише бібліографічної, а й повнотекстової інформації, у доступності довідкових послуг.

На завершення доповідачка зазначила, що для розширення доступу до своїх ресурсів бібліотекам необхідно:

- спрямовувати свої зусилля на мінімізацію обмежень прав користувачів;
- прагнути глобального доступу до ресурсів;
- спільно створювати і використовувати ресурси (бібліотеки, музеї, архіви);
- підносити роль довідкового бібліографічного обслуговування, що допомагає виявляти та отримувати доступ до потрібного ресурсу;
- створювати і надавати сервіси для використання мобільних пристроїв як для пошуку інформації та звернень для отримання віртуальних послуг, так і для скачування електронних ресурсів;
- надавати нові віртуальні послуги для розширення доступу до інформації;
- пропонувати декілька варіантів доставки інформації для всіх категорій користувачів за розумною ціною.

У 2012 р. Бібліотека ім. Врублевських Литовської академії наук відзначила свій 100-річний ювілей. Її директор, д-р гуманітарних наук **Cirigac Нарбутас** ознайомив учасників конференції з основними етапами розвитку установи, зокрема, з тим, як ті чи інші політичні, соціальні, культурні події впливали на характер діяльності Бібліотеки.

В епоху глобалізації Бібліотека також зазнає кардинальних змін – нарощує обсяги інформації, запроваджує сучасні інформаційні технології, розширює сегмент послуг тощо. Все це, звичайно, потребує значних матеріальних ресурсів, яких не завжди вистачає. За таких умов, наголосив доповідач, Бібліотека Литовської академії наук стала активніше використовувати можливості міждержавного книгообміну, давні зв'язки з бібліотеками інших національних академії наук. Гарантом поповнення фондів національними документами залишається статус Бібліотеки, що забезпечує одержання обов'язкового примірника.

Демографічні зміни, концентрація установ вищої освіти в окремих регіонах орієнтують Бібліотеку на більш активну роботу з молодими читачами. Д-р Нарбутас зауважив, що завдяки членству Литви в Європейському Союзі з'являються додаткові можливості для Бібліотеки та її користувачів. Зокрема вдалося відкрити новий відділ з оцифрування, збільшити число бібліотечних послуг, розпочати реконструкцію будівлі, завдячуючи якій книгозбірня перетвориться на сучасний центр інформаційної, бібліотечної, культурної і педагогічної діяльності, покращаться умови роботи для читачів і співробітників.

Окреслюючи коло завдань для Бібліотеки на перспективу,

її керівник, у першу чергу, звернув увагу на розширення культурної, педагогічної, видавничої та програмної діяльності, на започаткування нових інформаційних, бібліометричних та інших послуг. Зазначалося, що Бібліотека ім. Врублевських реалізує все задумане, адже для цього у неї є головне: кваліфіковані кадри, цінні фонди, зручне місцезнаходження і численне співтовариство литовських і зарубіжних читачів.

Заступник директора Національної бібліотеки Польщі, магістр мистецтв **Єва Потшебніцка** виступила з доповіддю «Інноваційні методи збереження фондів». Вона наголосила, що книга – надто значне культурне явище в житті людства, щоб її повністю могли замінити нетрадиційні носії інформації. Саме тому збереження книги як такої, а також все, що пов'язане з її створенням, функціонуванням, ще довго захоплюватиме людство.

У Національній бібліотеці Польщі займаються збереженням усіх фондів, які знаходяться і у новій будівлі, і у Палаці Речі Посполитої. Сьогодні у практиці Національної бібліотеки пріоритетною є превентивна форма консервації – профілактична консервація.

Консервація у бібліотеці невіддільна від складної долі кожного документа. Вона, насамперед, вирішує питання збереження інформації на традиційних носіях. Але в ідеалі вона повинна відповідати за будь-яку форму бібліотечного існування документа. Наголошувалося на важливості збереження точно задокументованої інформації про усі процеси і консультації з питань дотримання режимів зберігання документів. Документація стосовно об'єкта консервації зібрана в комп'ютерну базу, якою можуть користуватися і консерватори, і фондоутримувачі.

Доповідачка акцентувала увагу присутніх на технологічних особливостях реставрації, зокрема підкреслювала, що при виконанні операцій класичної реставрації незмінно постає питання збереження автентичності документа. Досить складним завданням для співробітників, які займаються консервацією фондів, є введення будь-яких змін у методи консервації.

Сьогодні перед польськими бібліотеками постало завдання знайти спосіб оброблення документів з метою розкислення і зміцнення паперового носія інформації. Національна бібліотека у Варшаві з 2000 р. реалізує програму «Кислий папір». Проводяться масові розкислення і реставрація документів за німецькою та американською технологіями. На завершення доповідачка повідомила, що в Національній бібліотеці у Варшаві проводиться комплексна наукова реставрація будь-якого ступеня складності класичним методом, але на сучасному обладнанні. Використовуються лише природні матеріали, які є довговічними, зворотними і не спотворюють тональність і фактуру документа. Пріоритет віддається консервації, яка дає змогу максимально підвищити збереження якомога більшої кількості документів при мінімальному втручанні реставратора у структуру документа. Звичайно ж, багато проблем, пов'язаних зі збереженням бібліотечних фондів, допомагає вирішувати технологія оцифрування.

У співповіді директора Бібліотеки з природничих наук РАН, д-ра техн. наук, проф. **М. С. Кальонова** і старш. наукового співробітника тієї ж бібліотеки, канд. фіз.-мат. наук **В. П. Варакіна**, презентованій В. П. Варакіним, йшлося про інноваційні технології в управлінні ресурсами Централізованої бібліотечної системи БПН РАН, зокрема, про програмний комплекс «MONITORING» (версія S-7.11), розроблений Бібліотекою з природничих наук РАН.

Мета цього комплексу – полегшення роботи персоналу та управлінських кадрів бібліотеки. Відомо, що фінансування бібліотек нині недостатнє. І в цих умовах бібліотекам потрібно приймати рішення про те, що купувати і для кого купувати. Крім того, потрібно знати, як наша бібліотека працює в принципі, як вона задовольняє потреби читачів. Для цих цілей і розроблено програмний апарат. Концепції даного програмного апарату: орієнтація на функціонування додатків, що створюються у середовищі Intranet / Extranet / Internet; масштабованість; адаптованість; інтегроване зберігання та використання інформації; підтримка концептуальної і зовнішньої моделей даних; забезпечення оброблення вибірок даних цільовими прикладними програмами; інформаційна сумісність із «зовнішніми» інформаційними системами; використання найбільш поширених програмних та апаратних засобів.

Розроблений програмний комплекс «Monitoring» орієнтований на багаточільове застосування з використанням стандартних операційних середовищ MS Windows Server (2000–2008) і засобів MS SQL Server (2000–2008) для управління базами даних, а також сучасних веб-технологій. Доповідач ознайомив присутніх з інформаційними і технічними можливостями комплексу «Monitoring».

Загалом, система призначена для накопичення та оброблення статистики практично за всіма напрямками діяльності Бібліотеки. Вона здатна забезпечувати оперативний «зворотний зв'язок» для прийняття управлінських рішень на основі аналізу динаміки роботи підрозділів БПН РАН і читацького попиту.

В. П. Варакін також окреслив основні завдання додатку «Реєстрація читачів» («REGISTR», R-7.11) – створення основи для вироблення оптимальних управлінських рішень з метою досягнення максимально повного задоволення інформаційних потреб науковців при ефективному використанні бюджетних коштів в умовах обмеженого фінансування; забезпечення централізованого управління технологічними процесами в інформаційних підрозділах. На даний час в «REGISTR» зареєстровані читачі з 156 інститутів та організацій, включаючи разових відвідувачів. До БД введено 21923 записи.

Директор Інституту післядипломної освіти Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, канд. пед. наук **І. О. Шевченко** у своїй доповіді «Мережа пунктів доступу громадян до офіційної інформації: наслідки проектної діяльності Української бібліотечної асоціації» охарактеризувала проект Української бібліотечної асоціації (УБА), який вона реалізує спільно з Програмою сприяння Парламенту України. Цей проект передбачає створення, переважно в публічних бібліотеках, мережі пунктів доступу громадян до офіційної інформації. Він покликаний забезпечити нову якість роботи та надання бібліотеками нових послуг для своїх користувачів, підтримку ініціатив, спрямованих на розвиток суспільства, бібліотечної галузі, Української бібліотечної асоціації та її членів, а саме їх соціальний захист, адвокацію інтересів та цінностей бібліотечної професії, професійне зростання.

На даний час УБА налічує 4 тисячі індивідуальних членів і 160 колективних, 12 зареєстрованих регіональних відділень, 6 регіональних відділень, що працюють на громадських засадах, 7 самостійних бібліотечних у регіонах, що є колективними членами УБА, 7 тематичних секцій. Сьогодні до складу мережі входять 684 бібліотеки.

Доповідачка зазначила, що Асоціація спільно з Програмою

сприяння Парламенту України реалізує проект, «Інформація органів влади для громадян у бібліотеці: пошук, доступ, консультування». Вона також долучається до формування плану дій, спрямованих на впровадження ініціативи «Партнерство «Відкритий уряд». Зокрема, у пункті 29 даної ініціативи записано, що бібліотеки є установами, через які реалізується партнерство уряду у процесі його співпраці з громадянами. У рамках цієї програми передбачається проведення низки семінарів з державними службовцями – керівниками управлінь, відділів культури районних, обласних, державних адміністрацій за тематикою «Бібліотека і розвиток електронного урядування».

На думку І. О. Шевченко, такі програми та ініціатива – чудова нагода довести усім, від кого залежить розвиток бібліотечної справи, яку важливу роль відіграють бібліотеки у сучасному житті суспільства, розкрити їх можливості щодо забезпечення доступу громадян до офіційної інформації, оскільки без цього неможливо реалізувати будь-які задуми, плани стосовно електронного урядування.

Важливим напрямом роботи УБА є підготовка майбутніх бібліотекарів до роботи в нових умовах. Йдеться, насамперед, про розроблення навчальних курсів, які можуть за вільним вибором студента чи факультативним спецкурсом викладатися у навчальних закладах, які готують бібліотекарів. Асоціацією вже створена навчальна програма «Бібліотеки та електронне урядування» для студентів, підготовлено спеціальні рекомендації УБА до її впровадження та використання.

І. О. Шевченко повідомила, що на сайті дистанційного навчання Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв розміщено курс дистанційного навчання «Електронне урядування та доступ до інформації у бібліотеках». Підвищувати кваліфікацію за цим дистанційним курсом пропонується тим фахівцям, котрі нині працюють у бібліотеках і виявляють інтерес до цієї тематики.

Регіональний менеджер компанії «Ельзевір» у Польщі, Україні та країнах Балтії **Ігор Гандзяк** присвятив свій виступ ознайомленню з продукцією видавництва «Ельзевір» для наукових бібліотек та можливостями користування електронними книгами «Ельзевіру».

За словами доповідача, компанія віддає перевагу електронному пошуку інформації. На даний момент у центрі уваги «Ельзевіру» перебуває п'ять тисяч видавців з усього світу, які публікують майже 2 млн статей на рік. Завдання полягає в тому, щоб серед такого великого масиву електронних публікацій знайти саме ті матеріали, які потрібні.

За показником читання «Ельзевір» займає приблизно 33 % прочитаних та переглянутих статей. Іншими словами, майже кожен третій науковець у світі використовує саме статті «Ельзевіру». Приблизно 20 % статей наукової періодики та електронних книг припадає на «Ельзевір». Ці 20 % наукових публікацій дають компанії 25 % цитувань у публікаціях інших авторів. Тобто, якісний показник досить помітно перевищує показник друкування.

Фахівці «Ельзевіру» дійшли висновку, що головні електронні продукти потрібно поєднати в рамках однієї платформи, якою є SciVerse Hub. Саме в рамках цієї технології нині і об'єднуються основні електронні продукти Ельзевіру: Science Direct (повнотекстовий), Scopus (реферативно-бібліографічний), які дають змогу за рахунок однократної реєстрації, єдиного формулювання пошуку отримати результати у всіх електронних продуктах, які пропонує «Ельзевір». Science Direct – це повнотекстова база даних електронних

статей, що поєднує 2500 електронних версій періодичних видань, котрі випускаються «Ельзевіром», а також серіальних видань та близько 10 тисяч електронних книг, які належать видавництву «Ельзевір».

У своїй повсякденній діяльності «Ельзевір» прагне домогтися кращих результатів досліджень при помірних витратах; веде активні пошуки джерел фінансування таких досліджень; забезпечує високий рівень освіти; оперативно вирішує питання менеджменту інновацій – впроваджені результатів таких досліджень.

Нині «Ельзевір» приділяє велику увагу якості власних публікацій. На сьогодні оцифровані майже всі архіви, видані до 1995 р., і на цей момент глибина ретроспекції сягає 1823 р. Кожного року автори подають дедалі більше публікацій. Щорічне зростання їх пропозицій становить 11,3 %, а зростання кількості електронних публікацій «Ельзевіру» – лише 3,5 %.

Доповідач наголосив, що для підвищення ефективності своєї роботи «Ельзевір» досить часто вдається до соціологічних досліджень. Наприклад, в останньому опитуванні брало участь майже 10 тисяч студентів різних навчальних закладів, які мали визначити: яку пошукову та аналітичну платформу для виконання інформаційних досліджень вони вважають найкращою. Близько 75 % опитаних визнали кращою платформу «Ельзевір». Саме це дає змогу «Ельзевіру» постійно пропонувати інноваційні заходи та збагачувати можливості пошукової системи SciVerse, зокрема, забезпечити доступ до цієї системи з різних типів і видів мобільних пристроїв. Якщо взяти Scopus, то він зараз надає найбільшу базу даних, що забезпечує визначення індексів цитування і базується на 19 тисячах періодичних видань, які надходять від 5000 видавництв.

Важливою для компанії є проблема включення національних, тобто опублікованих на території відповідної країни, наукових періодичних видань. На сьогодні в базі Scopus знаходяться 44 періодичні видання, які публікуються або публікувалися на території України, хоча лише половина від їх загальної кількості, тобто 21 журнал, індексується. Решта з різних причин (припинення публікації, втрата конкурентоздатності тощо), залишаючись у Scopus'і, не поповнює свої архіви.

І. Гандзяк наголосив, що це досить важливе питання, адже для підвищення рейтингу наукових досліджень українських

вчених вкрай важливо, щоб вітчизняні журнали дедалі більше підключалися до системи міжнародного цитування і висловив впевненість, що в майбутньому даний процес динамічно розвиватиметься саме на користь України.

Після завершення пленарного засідання робота конференції продовжилася у секціях:

- Інноваційні трансформації бібліотечно-інформаційної діяльності;
- Стратегії технологічної модернізації наукових бібліотек;
- Бібліотека і розвиток доступу до правової та соціально значущої інформації;
- Біографічна інформація в сучасному освітньому, науковому, культурному інформаційному просторі;
- Рукописна, книжкова та архівна спадщина України: проблеми створення цифрового інформаційного ресурсу.

Особливий інтерес у учасників конференції викликали семінар «Наукова періодика в умовах глобалізації» та круглий стіл «Новітні технології збереження бібліотечних фондів».

У рамках конференції також відбулося спільне засідання Асоціації бібліотек України, Ради директорів наукових бібліотек та інформаційних центрів академій наук – членів Міжнародної асоціації академій наук. У його роботі взяли участь керівники і фахівці провідних бібліотек України – членів АБУ, зарубіжні гості.

Під час конференції демонструвалися різноманітні інформаційні ресурси. Учасники конференції мали змогу ознайомитися з електронною книжковою виставкою: «Наукові видання Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського 2011–2012 рр.», виставкою-демонстрацією «Віртуальна книжкова полиця», книжковими виставками «Нові видання вчених-суспільствознавців Китайської Народної Республіки», «Карикатура як мистецтво відображення світу: історія і сучасність», «Бородінська битва – 200 років», «Видатні книгознавці та бібліографи українського зарубіжжя», «Український науковий інститут книгознавства: до 90-річчя створення».

Жанна Самохіна,
мол. науковий співробітник НБУВ

Інноваційні трансформації бібліотечно-інформаційної діяльності

У роботі секції «Інноваційні трансформації бібліотечно-інформаційної діяльності» взяло участь понад 70 осіб, зокрема, керівники, наукові співробітники, провідні фахівці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (НБУВ), Державної публічної науково-технічної бібліотеки Росії (Москва, Росія), Національної парламентської бібліотеки України (НПБУ), Національної наукової медичної бібліотеки України, Національної історичної бібліотеки України, Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського, Державної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН України, Державної наукової

архітектурно-будівельної бібліотеки ім. В. Г. Заболотного, Державної бібліотеки України для юнацтва, Науково-технічної бібліотеки Національного авіаційного університету, Науково-технічної бібліотеки ім. Г. І. Денисенка Національного технічного університету «Київський політехнічний університет», Бібліотеки Інституту біології південних морів ім. О. О. Ковалевського НАН України; викладачі вищих навчальних закладів – Національної академії державного управління при Президенті України, Київського національного університету культури і мистецтв, Харківської державної академії культури, Національної ака-